

Υπόθεση C-88/24

Σύνοψη αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου

Ημερομηνία υποβολής:

2 Φεβρουαρίου 2024

Αιτούν δικαστήριο:

Juzgado de Primera Instancia n.º 1 de Fuenlabrada (Ισπανία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

31 Ιανουαρίου 2024

Ενάγουσα:

A.B.D.

Εναγομένη:

Bankinter Consumer Finance, E.F.C., S. A.

Αντικείμενο της κύριας δίκης

Κάρτα ανανεώσιμης πίστωσης – Καταχρηστικός χαρακτήρας – Εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα – Συνέπειες ενδεχόμενης κηρύξεως ακυρότητας

Αντικείμενο και νομική βάση του προδικαστικού ερωτήματος

Άρθρο 267 ΣΛΕΕ – Αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ως προς την ερμηνεία – Συνέπειες της ακυρότητας καταχρηστικής ρήτρας – Πρόσθετη αποζημίωση για τον καταναλωτή – Κυρώσεις – Αναλογικότητα των κυρώσεων – Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές – Εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή – Συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ) – Παράλειψη αναγραφής του ΣΕΠΕ ή μη αναγραφή των πρόσθετων κριτηρίων υπολογισμού – Συνέπειες

Προδικαστικά ερωτήματα

Πρώτο. Αντίκεινται τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 σε δικαστική ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνα με την οποία, μετά την κήρυξη της ακυρότητας της συμβάσεως πιστώσεως, το πιστωτικό ίδρυμα δικαιούται να απαιτήσει από τον καταναλωτή, πέραν της επιστροφής του χορηγηθέντος κεφαλαίου και των νόμιμων τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία της οχλήσεως, και τους νόμιμους τόκους επί των αναληφθέντων από τον καταναλωτή ποσών από τον χρόνο που πραγματοποιήθηκαν οι εν λόγω αναλήψεις;

Δεύτερο. Αντίκεινται τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 σε δικαστική ερμηνεία του εθνικού δικαίου η οποία επεκτείνει τον έλεγχο καταχρηστικότητας στην επάρκεια της τιμής και σύμφωνα με την οποία, μετά την κήρυξη της ακυρότητας της συμβάσεως πιστώσεως, ο καταναλωτής δεν δικαιούται να ζητήσει από το πιστωτικό ίδρυμα αποζημίωση πέραν της επιστροφής του υπερβάλλοντος ποσού σε σχέση με το κεφάλαιο του δανείου, αφού ληφθεί υπόψη το συνολικό ποσό που εισέπραξε ο δανειστής;

Τρίτο. Σε περίπτωση κηρύξεως της ακυρότητας μιας ρήτρας ή συμβάσεως λόγω καταχρηστικότητας ή παραβάσεως των υποχρεώσεων του δανειστή, αποτελεί αναλογική κύρωση κατά την έννοια των οδηγιών 93/13, 87/102 και 2008/48 η υποχρέωση του δανειστή να καταβάλει στον καταναλωτή αποζημίωση η οποία σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να είναι κατώτερη του νομίμου επιτοκίου προσαυξημένου κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες ή του συμβατικού επιτοκίου προσαυξημένου ομοίως κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες, σε περίπτωση που το τελευταίο είναι υψηλότερο του νομίμου;

Τέταρτο. Αντίκεινται τα άρθρα 8 και 23 της οδηγίας 2008/48 σε ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση παραβάσεως από πλευράς πιστωτικού φορέα της υποχρεώσεως εκτιμήσεως της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή, η απλή πρόβλεψη διοικητικών κυρώσεων αποκλείει τη δυνατότητα ακυρώσεως της συμβάσεως πιστώσεως ή οποιαδήποτε άλλη συνέπεια κατά το αστικό δίκαιο;

Πέμπτο. Αποτελεί στοιχείο για την εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα της ρήτρας περί προθεσμιακής εξόφλησης μιας κάρτας ανανεώσιμης πίστωσης, σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, και το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, το γεγονός ότι ο επαγγελματίας δεν προσέφερε στον καταναλωτή τη δυνατότητα εξόφλησης στο τέλος του μήνα, η οποία περιλαμβανόταν στις διαθέσιμες επιλογές, ή ότι κατηύθυνε τον καταναλωτή να επιλέξει τη μέθοδο της προθεσμιακής εξόφλησης, θέτοντας το συμφέρον του επαγγελματία πάνω από το συμφέρον του καταναλωτή;

Έκτο. Αποτελεί στοιχείο για την εκτίμηση του σαφούς και κατανοητού χαρακτήρα μιας συμβάσεως πιστώσεως αορίστου διάρκειας, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13, το γεγονός ότι για τον υπολογισμό

του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου δεν περιγράφονται τα πρόσθετα κριτήρια στα οποία βασίζεται ο υπολογισμός του ή ότι τα εν λόγω κριτήρια δεν αναφέρονται στην ίδια τη σύμβαση;

Έβδομο. Αντίκεινται τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, σε συνδυασμό με τα άρθρα 15 της οδηγίας 87/102 και 23 της οδηγίας 2008/48, σε εθνική διάταξη σύμφωνα την οποία, σε περίπτωση που οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στη σύμβαση δεν αναφέρουν το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο ή τα πρόσθετα κριτήρια για τον υπολογισμό του, το πιστωτικό ίδρυμα μπορεί να απαιτήσει από τον καταναλωτή τους νόμιμους τόκους στο πλαίσιο των συμβατικά καθορισμένων προθεσμιών;

Σχετικές διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

- Οδηγία 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, για την προσέγγιση των νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων των κρατών μελών που διέπουν την καταναλωτική πίστη, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 90/88/ΕΟΚ του Συμβουλίου, άρθρο 1α, παράγραφοι 7 και 15.
- Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, αιτιολογικές σκέψεις 10 και 24 και άρθρα 3, παράγραφος 1· 4, παράγραφοι 1 και 2· 6, παράγραφος 1· 7, παράγραφος 1· 8· 8α, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, και 23.
- Οδηγία 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 11ης Μαΐου 2005, για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία (ΕΕ) 2019/2161 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, άρθρο 6, παράγραφος 1, και 11α, παράγραφος 1.
- Οδηγία 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Απριλίου 2008, για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου, όπως τροποποιήθηκε από την οδηγία 2011/90/ΕΕ της Επιτροπής· αιτιολογικές σκέψεις 31 και 43 και άρθρα 5, παράγραφοι 1, στοιχείο ζ', και 5· 8· 10, παράγραφοι 2 και 4· 13· 19, παράγραφος 5, πρώτο εδάφιο· 23· 30, παράγραφος 2, και παράρτημα Ι, μέρος ΙΙ, στοιχείο ε'.
- Οδηγία 2011/83/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 2023/2673, άρθρο 16ε.
- Κανονισμός (ΕΕ) 2021/379 της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, της 22ας Ιανουαρίου 2021, σχετικά με τα στοιχεία λογιστικής κατάστασης των πιστωτικών ιδρυμάτων και του τομέα των νομισματικών χρηματοπιστωτικών

ιδρυμάτων (αναδιατύπωση) (ΕΚΤ/2021/2), παράρτημα ΙΙ, μέρος 2, πίνακας κατηγοριών μέσων, κατηγορίες στοιχείων ενεργητικού, στοιχείο 2 (Δάνεια), υποστοιχεία 1 β' και 1 γ'.

- Οδηγία (ΕΕ) 2023/2225 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Οκτωβρίου 2023, σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές και την κατάργηση της οδηγίας 2008/48/ΕΚ, αιτιολογικές σκέψεις 35, 41 και 73, και άρθρα 9, παράγραφος 2, στοιχείο ζ', 18 και 31.

Σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου

- Αστικός Κώδικας, άρθρα 6, παράγραφος 3, 1303 και 1896, πρώτο εδάφιο.
- Νόμος της 23ης Ιουλίου 1908, περί ακυρότητας των τοκογλυφικών συμβάσεων δανείου, άρθρο 3.
- Νόμος 3/1991, της 10ης Ιανουαρίου 1991, περί αθέμιτου ανταγωνισμού, άρθρο 7.
- Νόμος 7/1995, της 23ης Μαρτίου 1995, περί καταναλωτικής πίστεως, άρθρο 13.
- Νόμος 16/2011, της 24ης Ιουνίου 2011, σχετικά με τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστεως, άρθρα 10, παράγραφος 3, στοιχείο γ· 14, παράγραφος 2· 16, παράγραφος 2, στοιχείο γ· 21, παράγραφος 2· 25· 34, και Παράρτημα Ι.
- Νόμος 2/2011, της 4ης Μαρτίου 2011, για τη βιώσιμη οικονομία, άρθρο 29.
- Διάταξη ECC/159/2013, της 6ης Φεβρουαρίου 2013, για την τροποποίηση του μέρους ΙΙ του παραρτήματος Ι του νόμου 16/2011, της 24ης Ιουνίου 2011, σχετικά με τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστεως.
- Εγκύκλιος 8/1990, της Banco de España (Τράπεζας της Ισπανίας), της 7ης Σεπτεμβρίου 1990.

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας διαδικασίας

- 1 Στις 17 Μαΐου 2003, η A.B.D. (ενάγουσα), συνήψε σύμβαση πιστωτικής κάρτας με το πιστωτικό ίδρυμα Bankinter (εναγομένη).
- 2 Η κάρτα (στο εξής: αρχική κάρτα) είχε τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:
  - α) Επρόκειτο για κάρτα παροχής παρατεινόμενης πίστωσης, σύμφωνα με τον πίνακα κατηγοριών του κανονισμού (ΕΕ) 2021/379, παράρτημα ΙΙ, μέρος 2, πίνακας κατηγοριών μέσων, κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων, σημείο 2 (Δάνεια), υποπερίπτωση 1β' (ειδικότερα, παρατεινόμενη πίστωση). Η μηνιαία

δότηση ανήρχετο σε ποσοστό 5 % επί του αναληφθέντος ποσού, με ελάχιστο ποσό καταβολής τα 30,05 ευρώ, με δυνατότητα ωστόσο της ενάγουσας να αλλάξει τηλεφωνικά τον τρόπο αποπληρωμής επιλέγοντας διαφορετικό ποσοστό (υψηλότερο του 5 %) ή άλλο σταθερό ποσό.

β) Επρόκειτο για σύμβαση πιστωτικής κάρτας αορίστου διάρκειας.

γ) Επρόκειτο για κάρτα ανανεώσιμης πίστωσης, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2021/379, παράρτημα II, μέρος 2, πίνακας κατηγοριών μέσων, κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων, σημείο 2 (Δάνεια), υποσημείο 1, στοιχείο γ' (ανακυκλούμενα δάνεια).

δ) Το πιστωτικό όριο της κάρτας καθοριζόταν ελεύθερα από το πιστωτικό ίδρυμα. Επιπλέον, το μηνιαίο ονομαστικό επιτόκιο (ΤΙΝ) ανήρχετο σε ποσοστό 1,52 % και το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο (ΣΕΠΕ) σε ποσοστό 19,84 %. Η σύμβαση δεν αναφέρει τα πρόσθετα κριτήρια βάσει των οποίων υπολογίζεται το ΣΕΠΕ σε συμβάσεις αορίστου διάρκειας.

- 3 Περαιτέρω, η εναγομένη δεν αποδεικνύει ότι είχε προηγουμένως αξιολογήσει την πιστοληπτική ικανότητα της ενάγουσας. Στη σύμβαση αναφέρεται μόνον ότι είναι συνταξιούχος και λαμβάνει σύνταξη αναπηρίας ύψους 468 ευρώ, είναι παντρεμένη υπό καθεστώς περιουσιακής αυτοτέλειας, έχει στην ιδιοκτησία της μια μοναδική κατοικία και είναι κάτοχος δύο επιπλέον χρεωστικών/πιστωτικών καρτών.
- 4 Επιπλέον, ο «κανονισμός χορηγήσεως πιστωτικών καρτών της Bankinter» προέβλεπε τη δυνατότητα χορηγήσεως δύο τύπων καρτών, μία με δυνατότητα αποπληρωμής στο τέλος του μήνα και έτερη με δυνατότητα προθεσμιακής αποπληρωμής (η αρχική κάρτα εμπίπτει στη δεύτερη κατηγορία). Στην αγωγή αναφέρεται ότι η εναγομένη δεν παρείχε στην ενάγουσα τη δυνατότητα αποπληρωμής στο τέλος του μήνα, η δε εναγομένη δεν αποδεικνύει το αντίθετο.
- 5 Στις 18 Μαρτίου 2021, η ενάγουσα συνήψε νέα σύμβαση πιστωτικής κάρτας ανανεώσιμης πίστωσης (στο εξής: δεύτερη κάρτα) αορίστου διάρκειας, με πιστωτικό όριο 6 200 ευρώ και με καθεστώς προθεσμιακής αποπληρωμής. Το ΤΙΝ ορίσθηκε σε ποσοστό 16,38 % και το ΣΕΠΕ σε ποσοστό 17,67 %. Η ενάγουσα συνήψε τη δεύτερη σύμβαση μέσω διαδικτύου. Στο πλαίσιο της ηλεκτρονικής διεπαφής, δόθηκε λιγότερη έμφαση στη δυνατότητα αποπληρωμής στο τέλος του μήνα και μεγαλύτερη έμφαση στον τρόπο αποπληρωμής που είχε καθορισθεί στη σύμβαση χορηγήσεως της αρχικής κάρτας καθώς και στη δυνατότητα προθεσμιακής αποπληρωμής με νέους όρους. Η ενάγουσα επέλεξε την αποπληρωμή με νέους όρους, με καταβολή σταθερής δόσεως ποσού 100 ευρώ και ελάχιστη καταβολή 3 % επί του αναληφθέντος ποσού. Η ενάγουσα ισχυρίζεται ότι πρόκειται περί της ίδιας έννομης σχέσεως και ότι η δεύτερη σύμβαση πιστωτικής κάρτας αποτελεί απλή τροποποίηση της αρχικής.

- 6 Στις 17 Μαρτίου 2023, η ενάγουσα άσκησε αγωγή κατά της εναγομένης ενώπιον του Juzgado de Primera Instancia n.1 de Fuenlabrada (πρωτοδικείου αριθ. 1 της Fuenlabrada).

Βασικά επιχειρήματα των διαδίκων της κύριας δίκης

- 7 Η ενάγουσα με το κύριο αίτημα της αγωγής ζητεί την ακύρωση της ρήτρας που αφορά τους ανταποδοτικούς τόκους και τον τρόπο αποπληρωμής («σύστημα αποσβέσεως») για τον λόγο ότι είναι καταχρηστικές κατά την έννοια της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Υποστηρίζει ότι οι όροι της συμβάσεως είναι δυσανάγνωστοι και, επιπλέον, είναι ασαφείς και μη κατανοητοί (μη «διαφανείς»). Επικουρικώς, ζητεί την ακύρωση της ρήτρας που προβλέπει την καταβολή προμήθειας λόγω μη αποπληρωμής των δόσεων, επίσης με την αιτιολογία ότι είναι δυσανάγνωστη ή καταχρηστική. Και στις δύο περιπτώσεις, ζητεί, ως συνέπεια της ακυρότητας, την εφαρμογή του άρθρου 1303 του Αστικού Κώδικα.
- 8 Η εναγομένη αρνείται τους ισχυρισμούς της ενάγουσας.

Συνοπτική έκθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

- 9 Τα ισπανικά δικαστήρια ενδέχεται να μην εφαρμόζουν το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο που να συνάδει με την οδηγία 93/13/ΕΟΚ και τις οδηγίες για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης [οδηγία 87/102/ΕΟΚ, οδηγία 2008/48/ΕΚ και, κατά την περίοδο ενσωματώσεως στο εθνικό δίκαιο, οδηγία (ΕΕ) 2023/2225].
- 10 Όσον αφορά το κύριο αίτημα της ενάγουσας περί ακυρώσεως των καρτών λόγω παραβιάσεως της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, υπάρχει έντονη διάσταση απόψεων μεταξύ των Audiencias Provinciales [(επαρχιακών δικαστηρίων) ακόμη και μεταξύ των τμημάτων του ίδιου του Audiencia Provincial της Μαδρίτης που ειδικεύονται σε συμβάσεις καταναλωτικής πίστωσης που περιλαμβάνουν καταχρηστικούς όρους] ως προς το κατά πόσον, σε γενικές γραμμές, το σύστημα αποσβέσεως στο πλαίσιο της ανανεώσιμης πίστωσης είναι σαφές και κατανοητό, ή είναι σκόπιμο να γίνεται ανάλυση κατά περίπτωση υπό το πρίσμα όλων των περιστάσεων.

Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος. Καθεστώς επιστροφών της οδηγίας 93/13

- 11 Με την απόφαση της 15ης Ιουνίου 2023 στην υπόθεση C-520/21 Bank M. (Συνέπειες της ακυρότητας της συμβάσεως), EU:C:2023:478 (στο εξής: απόφαση Bank M.), το Δικαστήριο έκρινε τα εξής:

«Τα άρθρα 6, παράγραφος 1, και 7, παράγραφος 1, της [οδηγίας 93/13/ΕΟΚ] έχουν την έννοια ότι

- δεν αποκλείουν τη δικαστική ερμηνεία του εθνικού δικαίου, σύμφωνα με την οποία ο καταναλωτής δικαιούται να ζητήσει από το πιστωτικό ίδρυμα αποζημίωση πέραν της επιστροφής των καταβληθεισών μηνιαίων δόσεων και των εξόδων που καταβλήθηκαν σε εκτέλεση της σύμβασης αυτής, καθώς και την καταβολή τόκων υπερημερίας με το νόμιμο επιτόκιο από τον χρόνο υποβολής της αίτησης, υπό την προϋπόθεση ότι τηρούνται οι στόχοι της οδηγίας 93/13 και η αρχή της αναλογικότητας, και
  - αντιτίθενται σε δικαστική ερμηνεία του εθνικού δικαίου σύμφωνα με την οποία το πιστωτικό ίδρυμα έχει το δικαίωμα να ζητήσει από τον καταναλωτή αποζημίωση επιπλέον της επιστροφής του κεφαλαίου που χορηγήθηκε προς εκτέλεση της σύμβασης, καθώς και της καταβολής των νόμιμων τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία όχλησης.
- 12 Στην ισπανική νομολογία δεν υπάρχει ομοφωνία ως προς το ποια εθνική διάταξη πρέπει να εφαρμόζεται σε περίπτωση που μια σύμβαση ανανεώσιμης πίστωσης κηρύσσεται άκυρη. Οι σχετικές διατάξεις που θα μπορούσαν να εφαρμοστούν είναι οι ακόλουθες:
- α) Το άρθρο 1303 του Αστικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο, «Κηρυχθείσας άκυρης της ενοχής, οι αντισυμβαλλόμενοι οφείλουν να αποδώσουν αμοιβαίως τα πράγματα που αποτέλεσαν αντικείμενο της σύμβασεως, με τους καρπούς τους, καθώς και το αντίτιμο με τους αναλογούντες τόκους, υπό την επιφύλαξη των οριζομένων στα κατωτέρω άρθρα».
  - β) Το άρθρο 3 του νόμου της 23ης Ιουλίου 1908 περί ακυρότητας των τοκογλυφικών δανειακών συμβάσεων (στο εξής: νόμος περί τοκογλυφίας), το οποίο προβλέπει ότι, «κηρυχθείσας άκυρης της σύμβασεως δυνάμει του παρόντος νόμου, ο δανειολήπτης οφείλει να αποδώσει μόνον το ποσό που έλαβε· εάν έχει αποδώσει μέρος του ποσού αυτού και τους οφειλόμενους τόκους, ο δανειστής υποχρεούται, λαμβανομένου υπόψη του συνολικού ποσού που έλαβε, να επιστρέψει στον δανειολήπτη το ποσό που υπερβαίνει το δανεισθέν κεφάλαιο». Πρόκειται για εθνική νομοθεσία με σκοπό την καταστολή της τοκογλυφίας, η οποία επεκτείνει τον έλεγχο των αθέμιτων πρακτικών στην επάρκεια της τιμής ή της αμοιβής, κατά την έννοια του άρθρου 8α, παράγραφος 1, πρώτη περίπτωση, της οδηγίας 93/13.
  - γ) Το άρθρο 1896, πρώτο εδάφιο, του Αστικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο «όποιος δέχεται αχρεώστητη καταβολή οφείλει, αν ενήργησε κακόπιστα, να καταβάλει τους νόμιμους τόκους σε περίπτωση χρηματικού κεφαλαίου, ή τους καρπούς που συνέλεξε ή πρόκειται να συλλέξει όταν το ληφθέν πράγμα τους παράξει».
- 13 Ωστόσο, σύμφωνα με τη νομολογία που τάσσεται υπέρ της κηρύξεως της ακυρότητας των συμβάσεων λόγω αδιαφάνειας του τρόπου αποπληρωμής στο πλαίσιο ανανεώσιμης πίστωσης, η σύμβαση εκκαθαρίζεται σύμφωνα με το άρθρο 1303 του Αστικού Κώδικα [π.χ. απόφαση 466/2023, της 26ης Οκτωβρίου 2023,

του Audiencia Provincial de Madrid (περιφερειακού δικαστηρίου της Μαδρίτης), τμήμα 25.^abis, ES:APM:2023:16355]. Η εφαρμογή του άρθρου 1303 του Αστικού Κώδικα δεν υπήρξε προβληματική στις περιπτώσεις που διαπιστώθηκε ο καταχρηστικός χαρακτήρας συγκεκριμένων όρων του δανείου, χωρίς να ακυρωθεί η σύμβαση στο σύνολό της. Ωστόσο, σε περίπτωση ακυρώσεως της συμβάσεως στο σύνολό της, το άρθρο 1303 προβλέπει αμοιβαία αποκατάσταση, σύμφωνα με την οποία δεν αποδίδει μόνον ο επαγγελματίας τόκους επί των εισπραχθέντων δόσεων και εξόδων, αλλά υποχρεώνεται και ο δανειολήπτης να αποδώσει τόκους από τον χρόνο πραγματοποίησης των αναλήψεων. Οι παροχές και τόκοι αποδίδονται κατόπιν συμψηφισμού των εκατέρωθεν απαιτήσεων των συμβαλλομένων (π.χ. απόφαση 356/202,3 της 8ης Μαρτίου, του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ES:TS:2023:1097). Ωστόσο, η αμοιβαία επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση δεν συνάδει με τη νομολογία που διατυπώνεται στην απόφαση Bank M.

- 14 Το άρθρο 3 του νόμου περί τοκογλυφίας προβλέπει μόνον τη μετατροπή του δανείου σε άτοκο, αλλά δεν προβλέπει την πρόσθετη αποζημίωση που δικαιούται ο καταναλωτής. Η νομολογία εφαρμόζει το εν λόγω άρθρο κατά γράμμα, χωρίς να επιτρέπει παρεκκλίσεις (απόφαση 20/2024, της 10ης Ιανουαρίου, του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ES:TS:2024:19).
- 15 Εξάλλου, στο ισπανικό δίκαιο, και συγκεκριμένα στο άρθρο 1896, πρώτο εδάφιο, του Αστικού Κώδικα, στο τμήμα υπό τον τίτλο «Είσπραξη αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών», το οποίο ρυθμίζει το καθεστώς των παρεπόμενων επιστροφών (τόκοι), δίνεται σημασία στην κακή πίστη του προσώπου που λαμβάνει αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό. Κατ' αρχήν, το Ανώτατο Δικαστήριο εκτιμά ότι το άρθρο 1303 του Αστικού Κώδικα διέπει πράγματι την επιστροφή των αμοιβαίως καταβληθεισών παροχών, ωστόσο σε περίπτωση κατά την οποία ζητήθηκε η επιστροφή των ποσών που έλαβαν τρίτοι λόγω ακυρώσεως της σχετικής ρήτηρας (π.χ. συμβολαιογραφικά έξοδα και έξοδα καταχωρήσεως), έχει επίσης κρίνει ότι, «προκειμένου να εφαρμοστεί το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, όσον αφορά τους τόκους που πρέπει να καταβληθούν επί των οφειλόμενων στον καταναλωτή ποσών, εφαρμόζεται κατ' αναλογία το άρθρο 1896 ΑΚ, δεδομένου ότι ο χαρακτηρισμός της ρήτηρας ως καταχρηστικής ισοδυναμεί με κακή πίστη του συντάξαντος αυτή» (απόφαση 725/2018, της 19ης Δεκεμβρίου, του Ανωτάτου Δικαστηρίου, ES:TS:2018:4236). Με έτερη απόφαση (842/2011, της 25ης Νοεμβρίου 2011, του Tribunal Supremo, ES:TS:2011:7981) κρίθηκε ευθέως ότι η ακυρότητα λόγω παραβιάσεως της νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών «καθιστά αχρεωστήτως καταβληθέντα και επιστρεπτά όσα έχουν καταβάλει οι καταναλωτές».
- 16 Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, το άρθρο 1303 του Αστικού Κώδικα αποτελεί έναν υπερβολικά γενικό κανόνα περί εκκαθαρίσεως («τεχνικό κενό»). Για τον λόγο αυτό, θα πρέπει επίσης, και ιδίως στη συγκεκριμένη περίπτωση, να συμπληρωθεί από τις διατάξεις που διέπουν την είσπραξη αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών, καθώς οι διατάξεις αυτές, διακρίνοντας μεταξύ της καλής και της κακής πίστεως του λήπτη της παροχής, καθιστούν δυνατή την

προσέκρουσα αντιμετώπιση του επιχειρηματία που ευθύνεται για την ακυρότητα της ρήτρας ή της συμβάσεως, περιορίζοντας το δικαίωμά του για επιστροφή. Πράγματι, ο νόμος 16/2011, της 24ης Ιουνίου 2011, σχετικά με τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστωσης (στο εξής: νόμος 16/2011), όντας ειδικότερος νόμος και μεταγενέστερος του Αστικού Κώδικα και του νόμου περί τοκογλυφίας, προβλέπει στο άρθρο 25 υπό τον τίτλο «Αχρεώστητη είσπραξη» το δικαίωμα του καταναλωτή σε ελάχιστη αποζημίωση.

- 17 Στο πλαίσιο αυτό, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι εναπόκειται στα κράτη μέλη να καθορίζουν, μέσω του εθνικού δικαίου τους, το λεπτομερές πλαίσιο τόσο για τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας ρήτρας περιεχόμενης σε σύμβαση όσο και για την υλοποίηση των συγκεκριμένων έννομων αποτελεσμάτων της διαπίστωσης αυτής. Ωστόσο, η εν λόγω διαπίστωση πρέπει να καθιστά δυνατή την αποκατάσταση της νομικής και πραγματικής κατάστασης στην οποία θα τελούσε ο ενδιαφερόμενος καταναλωτής ελλείψει της καταχρηστικής ρήτρας, ιδίως επί τη βάσει του δικαιώματος για επιστροφή του οφέλους που αποκόμισε αχρεωστήτως, εις βάρος του, ο επαγγελματίας κατ' εφαρμογήν της επίμαχης ρήτρας. Πράγματι, η εθνική ρύθμιση για την προστασία των καταναλωτών, την οποία εγγυάται η οδηγία 93/13, δεν μπορεί να αλλοιώσει το ουσιαστικό περιεχόμενο της προστασίας αυτής [απόφαση της 30ής Ιουνίου 2022, Profi Credit Bulgaria (Αυτεπάγγελτος συμψηφισμός σε περίπτωση καταχρηστικής ρήτρας), C-170/21, EU:C:2022:518, σκέψη 43].
- 18 Ομοίως, κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, η στέρηση από τον υπαίτιο επαγγελματία της δυνατότητας να απαιτήσει τόκους από τον καταναλωτή συνάγεται από την *a sensu contrario* ερμηνεία του άρθρου 1896, πρώτο εδάφιο, του Αστικού Κώδικα. Η λύση αυτή είναι σύμφωνη με τις ευρωπαϊκές προτάσεις εναρμόνισης για την επιστροφή των παροχών σε περιπτώσεις παράνομων συμβάσεων (άρθρο 15:104 σε συνδυασμό με το άρθρο 15:102 των αρχών του ευρωπαϊκού δικαίου των συμβάσεων) και συνάδει με τη νομολογία του Δικαστηρίου.

Τρίτο προδικαστικό ερώτημα. Οδηγίες για την καταναλωτική πίστη και αναλογικότητα των κυρώσεων

- 19 Στο ισπανικό δίκαιο, το άρθρο 25 του νόμου 16/2011 («Αχρεώστητη είσπραξη») προβλέπει τα εξής: «1. Κάθε αχρεωστήτως εισπραχθείσα απαίτηση που απορρέει από σύμβαση πίστωσης συνεπάγεται την άμεση καταβολή νόμιμων τόκων. Σε περίπτωση που το συμβατικό επιτόκιο είναι ανώτερου του νομίμου, εφαρμόζεται αυτομάτως το πρώτο. 2. Εάν η αχρεώστητη είσπραξη προκλήθηκε από δόλο ή αμέλεια του δανειστή, ο καταναλωτής δικαιούται αποζημίωση για την προκληθείσα ζημία, η οποία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να είναι κατώτερη του νομίμου επιτοκίου προσαυξημένου κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες ή του συμβατικού επιτοκίου προσαυξημένου ομοίως κατά πέντε ποσοστιαίες μονάδες, σε περίπτωση που το τελευταίο είναι υψηλότερο του νομίμου». Το άρθρο 13 του νόμου 7/1995, της 23ης Μαρτίου 1995, για την καταναλωτική πίστη (στο εξής:

νόμος 7/1995), προϊσχύσαντος του νόμου 16/2011, είχε σχεδόν πανομοιότυπη διατύπωση.

- 20 Οι κανόνες αυτοί είναι αυστηρότεροι έναντι του δανειστή, κατά την έννοια του άρθρου 15 της οδηγίας 87/102, σε σύγκριση με τον νόμο περί τοκογλυφίας ή τον Αστικό Κώδικα. Πρόκειται επίσης για αυστηρότερες διατάξεις κατά την έννοια της οδηγίας 93/13.
- 21 Εξάλλου, όπως έχει κρίνει το Δικαστήριο, ο εθνικός δικαστής οφείλει, κατά το δυνατόν, να εφαρμόσει το εσωτερικό δίκαιο κατά τρόπον ώστε η διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα της επίμαχης ρήτρας να επισύρει όλες τις συνέπειες που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, προκειμένου να επιτευχθεί το αποτέλεσμα που προβλέπει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας, ήτοι ο καταναλωτής να μη δεσμεύεται από τη ρήτρα αυτή (πρβλ. απόφαση της 30ής Μαΐου 2013, Jöres, C-397/11, EU:C:2013:340, σκέψεις 52 και 53). Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48/EK πρέπει να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται διαφοράς σχετικής με δικαιώματα που απορρέουν από σύμβαση πίστωσης, κατά την έννοια της εν λόγω οδηγίας, την υποχρέωση να εξετάζει αυτεπαγγέλτως αν έχει τηρηθεί η υποχρέωση ενημέρωσης την οποία προβλέπει η εν λόγω διάταξη και να αντλεί όλες τις συνέπειες που επιφέρει, κατά το εθνικό δίκαιο, η παράβασή της υποχρέωσης αυτής, υπό την προϋπόθεση ότι οι κυρώσεις είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις του άρθρου 23 της εν λόγω οδηγίας (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2019, Profi Credit Polska, C-419/18 και C-483/18, EU:C:2019:930, σκέψη 69).
- 22 Ωστόσο, τα ισπανικά δικαστήρια έχουν κρατήσει επιφυλακτική στάση όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 13 του νόμου 7/1995 και του άρθρου 25 του νόμου 16/2011. Πέραν της ανελαστικής εφαρμογής του Αστικού Κώδικα, τίθεται ενδεχομένως και ζήτημα επιβολής δυσανάλογης κυρώσεως στον δανειστή, ιδίως σε περίπτωση που ο τελευταίος ενήργησε κακόπιστα. Πράγματι, ο νόμος 16/2011 αποτελεί επαναδιατύπωση του νόμου 7/1995, ο οποίος θεσπίστηκε σε συνθήκες υψηλότερων επιτοκίων. Ωστόσο, σε άλλους τομείς, το δίκαιο της Ένωσης προβλέπει ακόμη αυστηρότερες κυρώσεις.
- 23 Τίθεται λοιπόν το ερώτημα κατά πόσον η εφαρμογή των κανόνων αυτών είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας.

Τέταρτο προδικαστικό ερώτημα. Αστικές κυρώσεις λόγω παραλείψεως εκτιμήσεως της πιστοληπτικής ικανότητας

- 24 Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα άρθρα 8 και 23 της οδηγίας 2008/48 έχουν την έννοια ότι επιβάλλουν σε εθνικό δικαστήριο να εξετάζει αυτεπαγγέλτως την ύπαρξη παραβάσεως της προβλεπόμενης στο άρθρο 8 της εν λόγω οδηγίας προσυμβατικής υποχρέωσης του πιστωτικού φορέα να εκτιμήσει την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή και να αντλεί τις συνέπειες που απορρέουν, στο πλαίσιο του εθνικού δικαίου, από παράβαση της υποχρέωσης αυτής, υπό τον όρο ότι οι κυρώσεις πληρούν τις απαιτήσεις του εν λόγω άρθρου

- 23 (απόφαση της 5ης Μαρτίου 2020, OPR-Finance, C-679/18, EU:C:2020:167, σκέψη 46).
- 25 Στην προκειμένη περίπτωση, μολονότι δεν υφίστατο αυτοτελής υποχρέωση εκτιμήσεως της πιστοληπτικής ικανότητας κατά τον χρόνο εκδόσεως της αρχικής κάρτας, η ενωσιακή και εθνική νομοθεσία θεσπίζουν μια διαρκή υποχρέωση (ακόμη και στο πλαίσιο χορηγήσεως καρτών ανανεώσιμης πίστωσης), η οποία αναβιώνει πριν από κάθε σημαντική αύξηση του συνολικού ποσού της πίστωσης. Με την πάροδο των ετών, το πιστωτικό όριο της αρχικής κάρτας μεταβλήθηκε σημαντικά, χωρίς ωστόσο η εναγομένη να αποδείξει ότι είχε προβεί σε εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας. Επιπλέον, υπήρχε αμφιβολία ως προς το κατά πόσον οι κάρτες ήταν ενδεδειγμένες για την ενάγουσα, δεδομένης της προσωπικής και οικονομικής της καταστάσεως.
- 26 Σε περίπτωση παραβάσεως της υποχρέωσης εκτιμήσεως της πιστοληπτικής ικανότητας, το ισπανικό δίκαιο προβλέπει διοικητικές κυρώσεις (άρθρο 34 του νόμου 16/2011), οι οποίες μέχρι τώρα ισχύουν σε θεωρητικό επίπεδο και είναι αναποτελεσματικές, ενώ δεν προβλέπει, τουλάχιστον όχι ρητώς, αστικές κυρώσεις. Ωστόσο, η μη τήρηση της υποχρέωσης εκτιμήσεως της πιστοληπτικής ικανότητας θα πρέπει να επισύρει αστικές κυρώσεις. Κατά το Δικαστήριο, για να είναι αποτελεσματική και αποτρεπτική μια ποινή, οι παραβάτες πρέπει να στερούνται τα οικονομικά οφέλη που απορρέουν από τις διαπραχθείσες παραβάσεις. Εξάλλου, η κύρωση δεν είναι ικανή να διασφαλίσει με επαρκή αποτελεσματικότητα την επιδιωκόμενη από την οδηγία 2008/48 προστασία των καταναλωτών έναντι των κινδύνων υπερχρέωσης και αφερεγγυότητας, αν δεν επηρεάζει την κατάσταση του καταναλωτή στον οποίο έχει χορηγηθεί πίστωση κατά παράβαση του άρθρου 8 της οδηγίας αυτής [απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, Ultimo Portfolio Investment (Luxembourg), C-303/20, EU:C:2021:479)].
- 27 Επίσης, σύμφωνα με το Δικαστήριο, τα άρθρα 8 και 23 της οδηγίας 2008/48 έχουν την έννοια ότι δεν αντιτίθενται στο να επιβάλλονται στον πιστωτικό φορέα, σε περίπτωση που παραβεί την υποχρέωσή του να εκτιμήσει την πιστοληπτική ικανότητα του καταναλωτή, οι προβλεπόμενες από το εθνικό δίκαιο κυρώσεις της ακυρότητας της σύμβασης καταναλωτικής πίστης και της έκπτωσης από το δικαίωμά του στην είσπραξη των συμφωνηθέντων τόκων, ακόμη και αν η σύμβαση έχει εκτελεστεί πλήρως από τους συμβαλλομένους και ο καταναλωτής δεν έχει υποστεί επιζήμιες συνέπειες εξαιτίας της παράβασης (απόφαση της 11ης Ιανουαρίου 2024, Nárókuj, C-755/22, EU:C:2024:10, σκέψη 52).
- 28 Από την άποψη αυτή, φαίνεται ότι η ισπανική νομοθεσία δεν συμμορφώνεται με την οδηγία 2008/48, διότι δεν προβλέπει αστικές συνέπειες για τη μη εκτίμηση της πιστοληπτικής ικανότητας.
- Πέμπτο προδικαστικό ερώτημα. Αθέμιτες εμπορικές πρακτικές*
- 29 Η εναγομένη δεν αποδεικνύει ότι, κατά τη χορήγηση της αρχικής κάρτας, παρέσχε στην ενάγουσα τη δυνατότητα αποπληρωμής στο τέλος του μήνα.

Προκύπτει μάλλον ότι παρέσχε μόνον τη δυνατότητα προθεσμιακής αποπληρωμής. Η ίδια η οδηγία 2008/48 δεν επιβάλλει την παροχή εναλλακτικών τρόπων αποπληρωμής στο πλαίσιο της ανανεώσιμης πίστωσης. Επιτάσσει μόνον τη συμπερίληψη της προβλεπόμενης στο άρθρο 5, παράγραφος 5, και άρθρο 10, παράγραφος 4, δηλώσεως, ενώ η οδηγία 2023/2225, η οποία πράγματι επιβάλλει την παροχή εναλλακτικών επιλογών, δεν έχει ακόμη μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο. Ωστόσο, η πρακτική της εναγομένης θα μπορούσε να θεωρηθεί αθέμιτη ως παραπλανητική. Πράγματι, ορισμένα νομικά συστήματα επιβάλλουν την παροχή εναλλακτικού τρόπου εξοφλήσεως της πιστώσεως (π.χ. το γαλλικό δίκαιο· βλ. άρθρο L 312 62 του Code de la consommation). Στην Ισπανία, το πρόβλημα έχει ήδη επισημανθεί: «τα πιστωτικά ιδρύματα δεν θα πρέπει να επιλέγουν εξ ορισμού τη συμβατικά καθορισθείσα ελάχιστη δόση για την εξόφληση της πίστωσης» (Τράπεζα της Ισπανίας, Σχέδιο οδηγού διαφάνειας για τις ανανεώσιμες πιστώσεις 2023, διαθέσιμο στη διεύθυνση <https://www.bde.es/wbe/es/entidades-profesionales/operativa-gestiones/consultas-publicas/consultas-publicas-banco-espana/>).

- 30 Επιπλέον, μολονότι η οδηγία (ΕΕ) 2023/2673 δεν τυγχάνει εφαρμογής στην παρούσα υπόθεση, κατά τη σύναψη της συμβάσεως χορηγήσεως της δεύτερης κάρτας η οποία έλαβε χώρα εξ αποστάσεως, ο σχεδιασμός της διεπαφής θα μπορούσε να θεωρηθεί «αθέμιτος» κατά την έννοια της αιτιολογικής σκέψης 41 της εν λόγω οδηγίας, διότι περιλαμβάνει επιλογές που χειραγωγούν τον καταναλωτή και τον κατευθύνουν σε επιλογές ή σε ενέργειες που ωφελούν τον έμπορο αλλά ενδέχεται να μην είναι προς το συμφέρον του καταναλωτή, παρουσιάζοντας επιλογές με μη αντικειμενικό τρόπο –προβάλλοντας περισσότερο, για παράδειγμα, ορισμένες επιλογές μέσω οπτικών, ηχητικών ή άλλων στοιχείων– όταν ζητείται από τον καταναλωτή να λάβει απόφαση.
- 31 Εξάλλου, το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί ότι η διαπίστωση ότι μια εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη κατά την έννοια της οδηγίας 2005/29 αποτελεί απλώς ένα από τα στοιχεία στα οποία το αρμόδιο δικαστήριο μπορεί να βασιστεί για να εκτιμήσει αν είναι καταχρηστικές κατά την οδηγία 93/13 οι σχετικές με την ως άνω πρακτική ρήτρες που περιλαμβάνονται στη σύμβαση η οποία δεσμεύει τον επαγγελματία και τον καταναλωτή [απόφαση της 10ης Ιουνίου 2021, C-303/20, *Último Portfolio Investment (Luxembourg)*, EU:C:2021:479].

Έκτο και έβδομο ερώτημα. Υπολογισμός του ΣΕΠΕ

- 32 Κατά το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2008/48, «η σύμβαση πίστωσης πρέπει να προσδιορίζει, με τρόπο σαφή και ευσύνοπτο: [...] ζ) το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο και το συνολικό ποσό που πρέπει να πληρώσει ο καταναλωτής, υπολογιζόμενο κατά τη στιγμή της σύναψης της σύμβασης πίστωσης· πρέπει να αναφέρονται όλα τα τεκμήρια που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του επιτοκίου αυτού». Πράγματι, το άρθρο 19, παράγραφος 5, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 2008/48 ορίζει τα εξής: «Εφόσον απαιτείται, το συνολικό ετήσιο πραγματικό επιτόκιο μπορεί να υπολογίζεται με τη χρήση των προσθέτων τεκμηρίων που καθορίζονται στο παράρτημα Ι».

- 33 Για τις πιστώσεις αορίστου διάρκειας, συμπεριλαμβανομένων των ανανεώσιμων πιστώσεων, το παράρτημα I, μέρος II, στοιχείο ε', της οδηγίας 2008/48, εισήχθη με την οδηγία 2011/90/ΕΕ της Επιτροπής, της 14ης Νοεμβρίου 2011, για την τροποποίηση του μέρους II του παραρτήματος I της οδηγίας 2008/48/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία καθορίζει πρόσθετα κριτήρια για τον υπολογισμό του συνολικού ετήσιου πραγματικού επιτοκίου. Το ισπανικό δίκαιο μετέφερε κατά γράμμα τα πρόσθετα κριτήρια της οδηγίας 2011/90. Από την πλευρά του, το άρθρο 21 του νόμου 16/2011 προβλέπει ότι, σε περίπτωση που η σύμβαση δεν περιέχει αναφορά στο ΣΕΠΕ, η υποχρέωση του καταναλωτή περιορίζεται στην καταβολή των νόμιμων τόκων στο πλαίσιο των συμβατικά καθορισμένων προθεσμιών.
- 34 Το Δικαστήριο έκρινε ότι, όπως αναφέρεται ουσιαστικά στις αιτιολογικές σκέψεις 31 και 43 της οδηγίας 2008/48, η ενημέρωση του καταναλωτή ως προς το συνολικό κόστος της πίστωσης, υπό τη μορφή επιτοκίου υπολογιζόμενου βάσει ενιαίου μαθηματικού τύπου, είναι ουσιώδους σημασίας. Συγκεκριμένα, η ενημέρωση αυτή συντελεί αφενός στη διαφάνεια της αγοράς, στο μέτρο που επιτρέπει στον καταναλωτή να συγκρίνει τις προσφορές πίστωσης. Αφετέρου, η εν λόγω ενημέρωση επιτρέπει στον καταναλωτή να εκτιμά την έκταση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει (απόφαση της 21ης Απριλίου 2016, Radlinger και Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, σκέψη 90). Το Δικαστήριο έχει επίσης κρίνει ότι η περίπτωση κατά την οποία το ΣΕΠΕ δεν αναγράφεται σε σύμβαση πίστωσης πρέπει να αντιμετωπίζεται με τον ίδιο τρόπο όπως εκείνη κατά την οποία η σύμβαση περιέχει μόνο μια μαθηματική εξίσωση για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ, χωρίς τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την πραγματοποίηση του εν λόγω υπολογισμού (απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 2018, EOS KSI Slovensko, C-448/17, EU:C:2018:745, σκέψη 66).
- 35 Ομοίως, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, η αναγραφή στη σύμβαση χορήγησης πίστωσης ενός ΣΕΠΕ μικρότερου από το πραγματικό πρέπει να χαρακτηριστεί παραπλανητική, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2005/29, εφόσον οδηγεί ή ενδέχεται να οδηγήσει τον μέσο καταναλωτή να λάβει απόφαση συναλλαγής την οποία διαφορετικά δεν θα ελάμβανε. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται να εξακριβώσει αν αυτό συμβαίνει στην υπόθεση της κύριας δίκης. Η διαπίστωση ότι η εμπορική αυτή πρακτική είναι αθέμιτη αποτελεί απλώς ένα από τα στοιχεία στα οποία το αρμόδιο δικαστήριο μπορεί να βασιστεί, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, για να εκτιμήσει αν είναι καταχρηστικές οι ρήτρες της σύμβασης που αφορούν το κόστος της πίστωσης προς τον καταναλωτή (απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2012, Pereničová και Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, σκέψη 47).
- 36 Στην προκειμένη περίπτωση, η σύμβαση χορηγήσεως της αρχικής κάρτας δεν καθιστούσε σαφή τα κριτήρια που εφαρμόστηκαν για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ. Περιείχε μόνο μια παραπομπή στην εγκύκλιο 8/1990, της 7ης Σεπτεμβρίου 1990, της Τράπεζας της Ισπανίας. Στη σύμβαση χορηγήσεως της δεύτερης κάρτας ομοίως δεν διευκρινίζονταν τα εφαρμοστέα κριτήρια για τον υπολογισμό του ΣΕΠΕ. Στην πραγματικότητα, η σύμβαση παραπέμπει στον τύπο που παρατίθεται

στο Παράρτημα I του ν. 16/2011, ο οποίος όντως τα περιγράφει. Δεδομένου ότι, με τη μία ή την άλλη παραλλαγή, τα πιστωτικά ιδρύματα χρησιμοποιούν τις εν λόγω ρήτρες στις οποίες το ΣΕΠΕ καθορίζεται βάσει παραπομπής, πρέπει να διευκρινιστεί αν οι ρήτρες αυτές είναι επιτρεπτές ή αν, αντιθέτως, η απόκτηση των εν λόγω πληροφοριών προϋποθέτει την ανάληψη ενεργειών οι οποίες, ως εμπίπτουσες ήδη στο πεδίο της νομικής έρευνας, δεν μπορούν ευλόγως να αναμένονται από τον μέσο καταναλωτή [απόφαση της 13ης Ιουλίου 2023, Banco Santander (Παραπομπή σε επίσημο δείκτη), C-265/22, EU:C:2023:578, σκέψη 60].

- 37 Τέλος, σε περίπτωση που ήθελε θεωρηθεί ότι το ΣΕΠΕ έχει βαρύνουσα σημασία και η παράλειψη αναφοράς των πρόσθετων κριτηρίων υπολογισμού του εξομοιούται με την περίπτωση της μη αναγραφής του στη σύμβαση πιστώσεως, τίθεται το ερώτημα κατά πόσον μια εθνική ρύθμιση που επιτρέπει στο πιστωτικό ίδρυμα να αξιώνει νόμιμους τόκους επί των αναληφθέντων ποσών, υπονομεύει το αποτρεπτικό αποτέλεσμα και την αρχή της αποτελεσματικής προστασίας του καταναλωτή, τα οποία κατοχυρώνει η οδηγία 93/13. Πράγματι, μια τέτοια ρύθμιση ενδέχεται να μην συνάδει με τη νομολογία που απορρέει από την απόφαση Bank M και ενδεχομένως αντίκειται στον επαρκή, αποτελεσματικό και αποτρεπτικό χαρακτήρα των κυρώσεων που πρέπει να θεσπίζουν τα κράτη μέλη για τις παραβάσεις των εθνικών διατάξεων, σύμφωνα με το άρθρο 23 της οδηγίας 2008/48.
- 38 Το ερώτημα αποκτά ιδιαίτερη σημασία καθώς, στην προκειμένη περίπτωση, για να στερηθεί η εναγομένη τους τόκους, θα πρέπει ενδεχομένως όχι μόνο να ερμηνευθούν διαφορετικά ο Αστικός Κώδικας και ο νόμος περί τοκογλυφίας, αλλά και να αποκλειστεί η εφαρμογή του ειδικά θεσπισθέντος εθνικού κανόνα (*lex specialis*) για τα ελαττώματα της συμβάσεως λόγω πλημμελούς αναγραφής του ΣΕΠΕ.